بەرگی
یەکەم

حاکمیەت

نوسینی : ابو عاهد

ئامادەکردنی : ابو بصیر الكوردي

تایپ و دیزاین : معاوية الكوردي

الحاكمية (حوكم كردن – دەسەڵات داريێت)

الحاكمية / حوكم كردن .

إن الحمد لله نحمده ونستعينه ، ونعوذ بالله من شرور أنفسنا ومن سيئات أعمالنا من يهده الله فلا مضل ومن يضلل فلا هادي له ، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له وأشهد أن محمدا عبده ورسوله صلى الله عليه وعلى آله وأصحابه وسلم تسليما كثيرا (يا أيها الناس اتقوا ربكم الذي خلقكم من نفس واحدة وخلق منها زوجها وبث منهما رجالا كثيرا ونساء واتقوا الله الذي تساءلون به والأرحام إن الله كان عليكم رقيبا) (يا أيها الذين اتقوا الله وقولوا قولا سديدا يصلح لكم أعمالكم ويغفر لكم ذنوبكم ومن يطع الله ورسوله فقد فاز فوزا عظيما) الله مرۆڤى دروست كردووە بۆ پەرستنى خۆى بەوەى كە داييەزاندووە بۆ سەر پێغەمبەرەكانى بەهيچ شێوەيەك هيچ شەريك دانانێك قبوڵ ناكات وە هەركەسێك الله بپەرستێت هەزار ساڵ پاشان يەك شيرك بكات وە لەسەر ئەو شركە بمرێت و تەوبە نەكات ئەوە هەموو كردەوەكانى هەڵدەوەشێتەوە لەبەر ئەوەى كەسێكى كرد بەشەريكى الله كە دروستى كردووە بۆ پەرستنى خۆى .

بەڵگەش لەسەر ئەمە ئايەتى سورەتى الذاريات : وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ (٥٦) بێگومان من پەرى و ئادەميزاد م دروست نەكردووەتەنها بۆ ئەوە نەبێت كە من بپەرستن و فەرمانبەردارم بن .

بەڵگەش لەسەر هەڵوەشاندنەوەى كردەوەكان سورەتى الزمر : لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ (٦٥) ئەگەر هاوەڵگەر بيت و شەريك بۆ خوا بڕيار بدەيت كاروكردەوە چاكەكانيشت پووچە

پەيوەندى حاكميەت بە عەقيدەوە !

حاكميەت : پەيوەندى هەيە بە هەرسێ تەوحيدەكەوە وە پەيوەندى وەها هەيە لە نێوانيان بە هيچ شێوەيەك جياناكرێتەوە .

يەكەم : التوحيد الربوبية / يەك خوا پەرستی لە پەروەردگاريەتی دا .

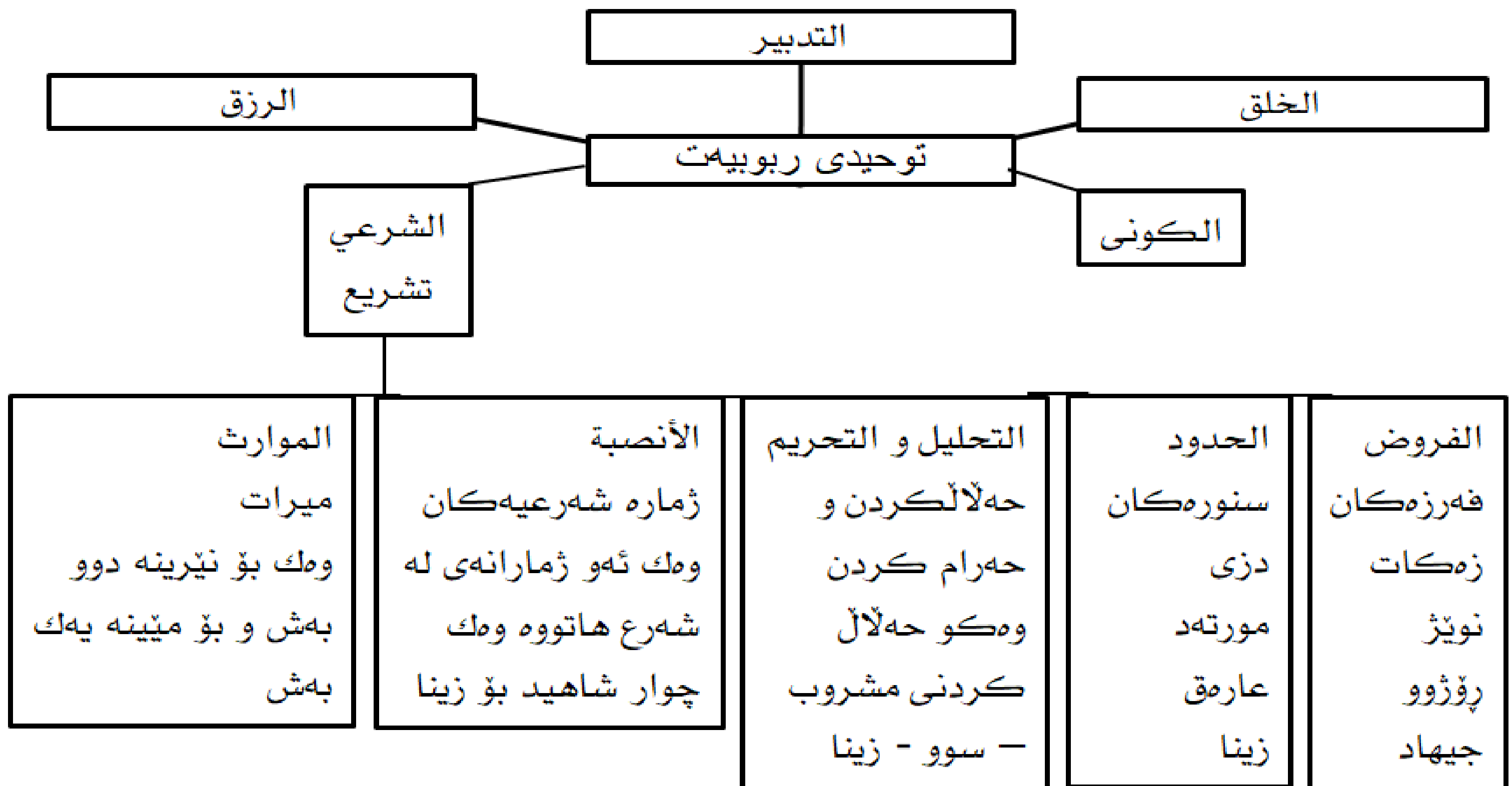
بريتييە لە يەك خوا پەرستی لە كردەوەكانی الله عزوجل كە دای بەزاندوە بۆ سەر بەندەكانی وەك (الخلق – التدبير – الرزق) هەڵسوڕاندن يان بەڕێوە بردن .

أ - التدبير الكوني / هەڵسوڕاندنێكی گشتييە كە هيچ پەيوەندی بە مرۆڤەكانەوە نييە .

نمونە (خۆر – مانگ – ئاسمان – زەوی – شەو – ڕۆژ)

ب – التدبير الشرعي / هەڵسوڕاندنێكی تايبەتە كە پەيوەندی بە مرۆڤەكانەوە هەيە وەك (نوێژ – ڕۆژوو – زەكات – حەج)

القاعيدة الشرعي / هەموو تەدبيرێكی شەرعی تەدبيری كەونی نييە بەڵام هەموو تەدبيرێكی كەونی شەرعيە .

ئەم پێنج ئەصلە کە الله تشریعی کردووە بۆ مان بەیاسا بۆی داناوین ، نابێت لێ ی لابدەین وە فەرمانی پێکردووین جێ بە جێی بکەین ، وە هەر کەسێك لێ زیادبکات یان لێ یی کەم بکات یان شتێکی لێ بگۆڕێت بە مەرجی یاسادانان وە فەرز کردنی بەسەر خەڵکی دا ، ئەوە خۆی کردووە بە (رب) بە پەروەردگار بەسەر خەڵکیەوە جگە لە الله ، وە هەرکەسێکیش گوێ ڕایەڵی بکات یان پێ ی ڕازیبیت یان بە چاکی بزانێت ، ئەوە بووە بە بەندەی جگە لە الله وە بۆتە بەندەی ئەو کەسە لەبەر ئەوەی یاسا دانان و تشریع کردن حوکم کردن صیفەتێکە لە صیفەتەکانی الله کە تایبەتە بە ئەوە وە دروست نییە بۆ هیچ کەسێك کە یاسادابنێت یان تەشریع بکات بۆ دروستکراوەکانی کە مرۆڤەکانن مەگەر پەروەردگاری دروستکراوەکان نەبێت کە دروست یانی کردوە وە هەر ئەویشە کە دەزانیت چی چاکە و چی خراپە بۆیان .

بەڵگەش لەسەر ئەمە سورەتی شوری یە کە الله دەفەرموویێت :

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُم مِّنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَن بِهِ اللَّهُ ... (٢١)

واتە : (ئایا ئەو بێباوەڕانە ڕازین بەبەرنامەی خوا) یاخود شوێنی ئەو هاوەڵگەڕانە دەکەون کە بەناوی دینەوە بەرنامەیان بۆ داناون و پەیڕەوییان دەکەن بێ ئەوەی خوا مۆڵەتی دابێت و پێی ڕازی بێت (حەرام و حەڵاڵیان بۆ دیاری دەکەن)

یان شەریکانێکیان هەیە جگە لە الله کە یاسا و بەرنامەیان بۆ دابنێن کە الله ئزنی پێ نەداوە ،

وە ئەمەش بەڵگەیە لەسەر پەیوەندی حاکمیەت بە ربوبیەتەوە .

وە هەروەها بەڵگەیەکی تریش : حدیثەکەی (عد بن حاتم)ە کە إمامی أحمد و ترمزی ڕیوایەتیان کردووە لە عەدی کوڕی حاتم کە چوو بۆ لای پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم ئەم ئایەتەی دەخوێندەوە

اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللَّهِ ... (٣١) سورة التوبة

واتە : (گاورو جوو) حاخام و قەشەکانی خۆیان کردۆتە پەروەردگاری خۆیان لە جیاتی خوا (ملکەچ و فەرمانبەرداریانن، ئەوانیش بەئارەزووی خۆیان شتیان بۆ حەڵاڵ یان حەرام دەکەن) .

ئەوان یەهود و نەصارا زاناکانی خۆیان لە (أحبار و رهبان) کانیان کردە پەروەردگاری خۆیان جگە لە الله عەد دەڵێ خۆ ئەوان نەیان دەپەرستن ، وە پیغەمبەر صلى الله عليه وسلم فەرمووی ئەوان حەڵاڵیان بۆ حەرام نەدەکردن وە حەرامیان بۆ حەڵاڵ نەدەکردن ، ئەوانیش شوێنیان دەکەوتن عەدی وتی وە وتم بەڵێ پیغەمبەر فەرمووی ئائەوە عیبادەتە بۆیان .

دووەم : التوحيد الالوهية / بریتییە لە یەکخواپەرستی کردەوەکانی بەندەکان کە بەرزدەبێتەوە بۆ لای الله دوعا – نوێژ – زەکات - .....

کردەوەکانی بەندەکان بریتییە لە (عیبادەت)

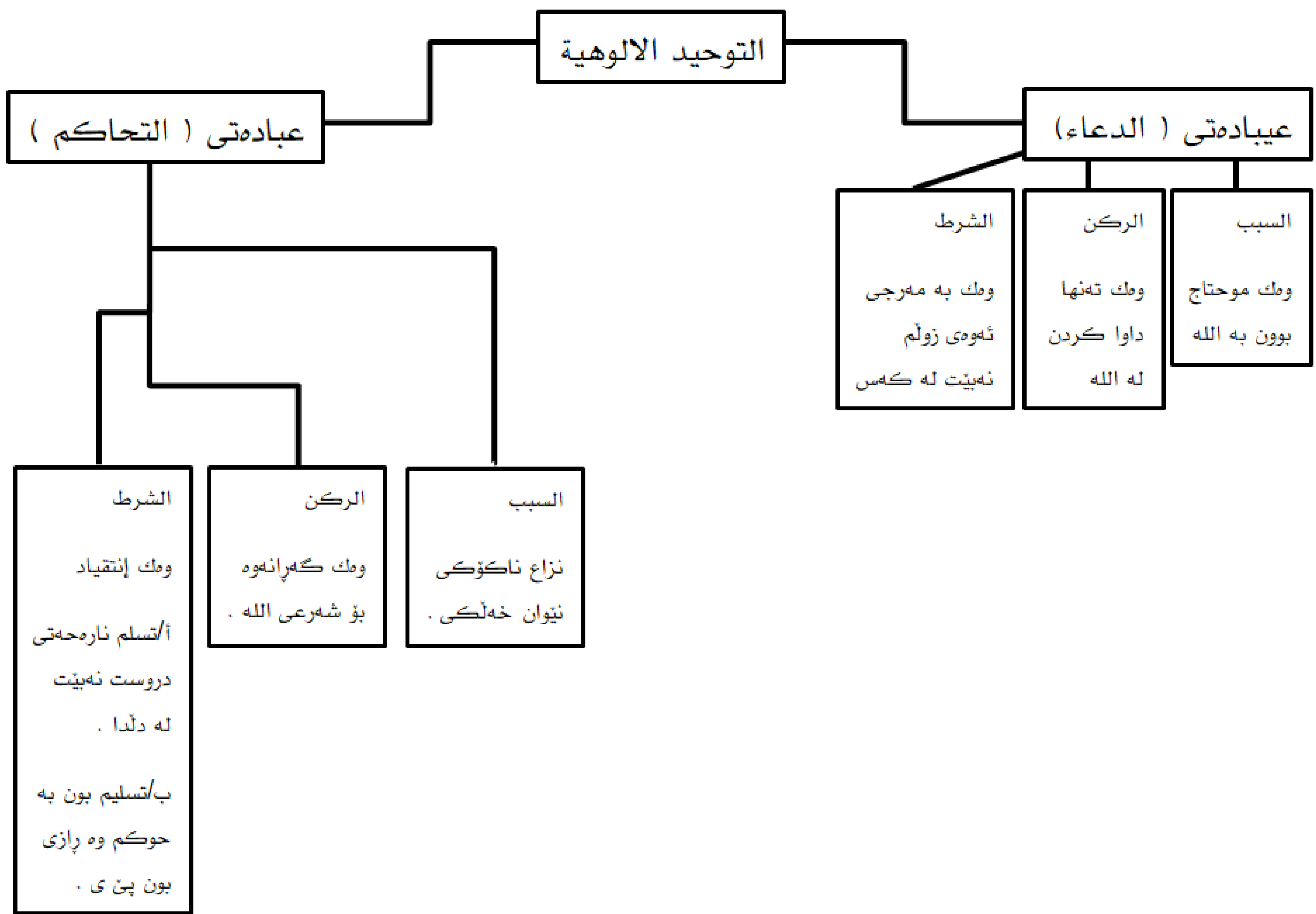
العبادة : ناوێکی کۆکەرەوە بۆ هەموو شتێك کە الله پێ ی خۆش بیت وە پێ ی ڕازیبێت لە کردەوە و قسە ، لە ئاشکرا و نهێنی .

هەموو عیبادەتێك سێ أصلی هەیە :

یەکەم / السبب (هۆکار) : ئەوەیە کە پەیوەستە لە بوون و نەبونی عیبادەت .

دووەم / الركن (پایە) : پەیوەستە لە بوون و نەبوونی عیبادەت بەڵام مەرج نییە لە بوونی عیبادەت وە لە ناو عیبادەتە کە دایە .

سێ یەم / الشرط (مەرج) : پەوەستە لە بوون و نەبوونی عیبادەت بەڵام مەرج نییە لە بوونی عیبادەت وە لە دەرەوەی عیبادەتەکەیە .

بەڵگەش لەسەر ئەوەی کە حاکمیەت پەیوەندی بە توحید الالوهیە وە هەیە بریتییە لە لە سورەتی النساء کە الله دەفەرمووێت :

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا (٦٥)

واتە : نەخێر، سوێند بە پەروەردگارت ئەوانەی (لافی بڕوا لێدەدەن) بڕوا ناهێنن هەتا لە هەموو کێشەیەکدا کە ڕوودەدا لە نێوانیاندا تۆ نەکەن بە دادوەرو گوێڕایەڵی تۆ نەکەن، دوای ئەوەش نابێت لە دڵ و دەروونیاندا هیچ ناڕەزاییەک دروست ببێت بەرامبەر ئەوەی کە داوەریت لەسەر کردووە و دەبێت بەتەواوی تەسلیم بن و ڕازیی بن .

سوێند بە پەروەردگارت ئەی محمد ئەو خەڵکە ئیماندارنین هەتاوکو تۆ نەکەنە دادوەر لەو کێشانەی لە نێوانیاندا ڕوودەدات .

الله سبحان وتعالى سوێند دەخوات بە دادوەری خۆی کە هیچ کەسێك ئیماندارنییە تاوەکو پێغەمبەر (صلى الله علیه وسلم) نەکەنە دادوەر لە هەموو کێشەکاندا وە ئەو شتانەی کە ئەو دادوەری لە سەر دەکات حەقە و پێویستە گوێڕایەڵی بکرێت بە ئاشکرا و نهێنی هەر لەبەر ئەمە الله دەفەرموویت :

ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا (٦٥)

پاشان لە دڵ و دەرونیان هیچ نارەحەتیەك دروست نەبێت دەربارەی ئەو دادوەریە کە تۆ کردوتە ، وە بە تەواوی تەسلیم دەبن .

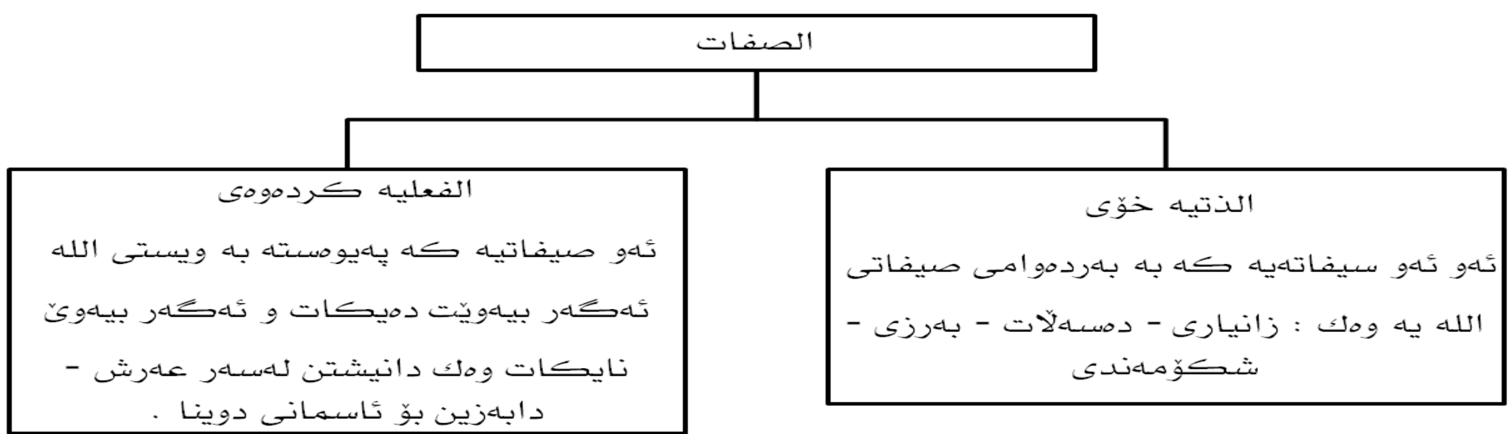
بەڵگەیەکی تریش ئەو حەدیثە ی پێغەمبەر (صلى الله علیه وسلم) کە دەفەرموویێت :

(لا يؤمن أحدكم حتى يكون هواه تبعاً لما جئت به)

واتە : پێغەمبەر (صلى الله علیه وسلم) دەفەرموویێت سوێند بەوەی نەفسی منی بەدەستە هیچ کەس لە ئێوە ئیمانی نییە هەتاوەکو هەواو و هەوەسی گوێڕایەڵی ئەوە دەکات ئەو دینە دەکات کە من هاتووە .
رواه إمام الطبراني تفسير ابن كثير .

سێ یەم : التوحيد الأسماء و الصفات / بریتییە لە سەلماندنی ئەوەی کە الله بۆ خۆی سەلماندووە یان پێغەمبەرەکەی بۆی سەلماندووە ، وە نەفی کردنی ئەو شتانەی کە الله لەسەر خۆی لابردووە یان پێغەمبەرەکەی لەسەری لابردووە بەبێ شوبهاندن – پەك خستن – لادان – چواندن .

إرتباط الحاكمية بە توحيدى أسماء و صفات

الله صیفاتی کردەوەی هەیە نابێت بشبهێندرێت بە سیفاتی دروست کراوەکانی هەروەها صیفاتی زاتی هەیە نابێت بشوبهێندرێت بە صیفاتی زاتی دروست کراوانی .

هەر کەسێك صیفاتی الله چ زاتی – چ فعلی بێت بشوبهێندرێت بە صیفاتی دروست کراوەکانی ، ئەوا ئەم ئایەتەی بە درۆخستۆتەوە ، کە دەفەرموویت (لیس کمثله شیء) واتە هیچ شتێك لە الله ناچێت وە هەر کەسێك وا بکات کافرە بە الله سبحان وتعالی .

وە هەروەها الله سبحان و تعالی دەفەرموویت (ولا یحیطون به علما) واتە ئەو خەڵکە هەرگیز ناتوانن ئاگاداری زانست و زانیاری بێ سنووری ئەو زاتە ببەن .

پێویستە لە سەلماندی صیفاتی الله ئاگاداری ئەمانە بین :

یەکەم : التمثل – شوبهاندن / بریتییە لە شوبهاندنی صیفاتی الله بە صیفاتی دروست کراوەکانی لەو صیفاتانەی الله ش وەکو :

أ- **الإستوی علی العرش :** وەستان لەسەر عەرش ، الله تعالی دەفەرمووێت : الرَّحْمَٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَىٰ (طه : ٥) واتە / الله وەستا لەسەر عەرش .

ب- **النزول إلی السماء الدنیا :** دابەزاندن بۆ ئاسمانی دونیا ، پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) دەفەرمووێت : ینزل ربنا تبارك وتعالی إلی السماء الدنیا . واتە پەروەردگارمان دادەبەزێت بۆ ئاسمانی دونیا .

ج- **المجییء :** هاتن ، الله تعالی دەفەرمووێت : وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا (الفجر : ٢٢) واتە / پەروەردگارت دێت و فریشتەکانیش پۆل پۆل (هاتنی پەروەردگاری مەزن خۆی نەبێت کەس نازانێت چۆنە).

د- **الحکم /** حوکم کردن ، الله تعالی دەفەرمووێت : إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ ... (٥٧) واتە / حوکم و فەرمانڕەوایی (هەمووشت) هەر بەدەست الله یە .

شرح / هەر کەسێك صیفاتی الله وەکو وەستان لەسەر عەرش یان دابەزین بۆ ئاسمانی دونیا یان هاتن بشوبهێنیت بە صیفاتی دروست کراوەکانی ، ئەوە خالقی شوبهاندووە بە مخلوقەوە وە هەروەها هەر کەسێك صیفاتی الله (حوکم کردن) بشوبهێنێت بە حوکمی مرۆڤەوە ، ئەوە خالقی شوبهاندووە بە مەخلوقەوە ئەوە ئەمە کوفرە و بە درۆخستنەوەی ئەم ئایەتەیە .

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ... (الشورى : ١١) واتە / هیچ شتێك نیە لە وێنەی ئەوزاتە ، هیچ شتێك لەو ناچێت (چونکە خوایە و بەدیهێنەرە، چۆن لە بەدیهێنراوەکانی دەچێت) .

وَلَمْ يَكُن لَّهُ كُفُوًا أَحَدٌ (٤) واتە / هەرگیز هاوتاو هاوشێوە و دەسەڵاتدارێکی تر نییە کە لەبەرامبەریەوە بەوەستێت و هاوشانی بێت .

دووەم : التعطیل – پەکخستن / بریتییە لە تعطیل کردنی صیفاتی الله عزوجل وەکو کەسێك بڵێت الله ناوی (السمیع) بەڵأم نابیستێت یان ناوی (البصیر) بەڵام نابینێت یان ناوی (الحکم) بەڵام بە بێ حوکم کردن .

وە ئەمانە ناوەکانی الله دەسەلمێنن بەبێ سەلماندنی واتاکەی یان صیفاتەکەی .

بۆ نمونە وەکو (الحکیم) صیفەتی ئەم ناوە حوکم کردنە هەر کەسێك حوکمی الله بگۆڕێت یان حوکمی پێ نەکات ، ئەوە طعطیلی صیفاتی الله ی کردوە ، وە ئەمەش کوفرە وە بەڵگەش ئەم ئایەتەیە کە الله لە سورەتی المائدة دەفەرمووێت :

وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ (٤٤) واتە / جا ئەوەی حوکم و داوەری بەو بەرنامەیە نەکات کە خوا دایبەزاندووە، ئائەوانە بێ باوەڕن .

سێ یەم : إلحاد – لادان / بریتییە لە لادان لە ناوەکانی الله بۆ ئەو شتانەی کە بۆی دانراوە یان ناوی کەسێکی لێ بنێت کە شایەنی نەبێت ، یان نەفی واتاکەی بکەن و وەلابدەن لێ ی یان بیشوبهێنن بە غەیری خۆی (إبن عباس) دەفەرمووێت (إلحاد) التکذیب ، واتە / إلحاد واتە بەدرۆخستەوە .

قتادة دەفەرموویێت يلحدون : أيشركون في أسماء الله ، واتە / شەريك دانان بۆ ناوەكانى الله .

إلحاد المشبهة / إلحادى ئەو كەسانەى كە ناوەكانى الله دەشبهێنن به مەخلوقەوە :

ئەو كەسانەى صيفاتى الله عزوجل دەشوبهێنن بە صيفاتى مەخلوقەوە ، بەم كارەيان يەكسان بوون بە إلحادى موشريكەكان كە مەخلوقيان خستە جێگەى خالق وە يەكسانيان كرد لەگەڵى وە بەڵگەش لەسەر شركەكەيان ئەم ئايەتەيە كە الله عزوجل دەفەرموویێت :

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ... (الشورى : ١١) واتە / هيچ شتێك نيە لە وێنەى ئەوزاتە ، هيچ شتێك لەو ناچێت (چونكە خوايە و بەديهێنەرە، چۆن لە بەديهێنراوەكانى دەچێت) .

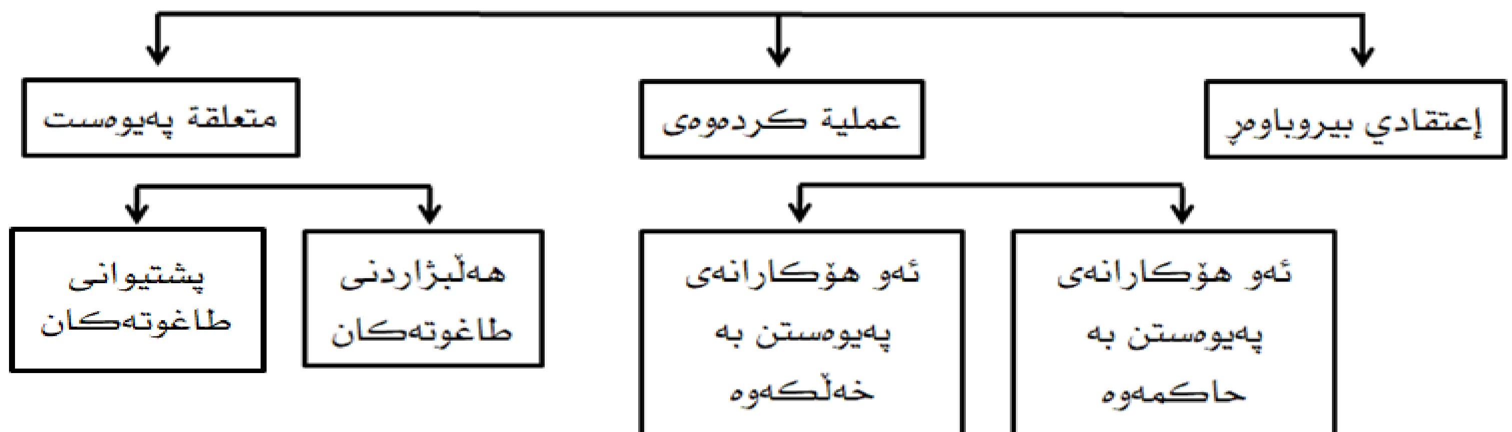
بەشى دووەم (مناطات الحكم بغير ما أنزل الله)

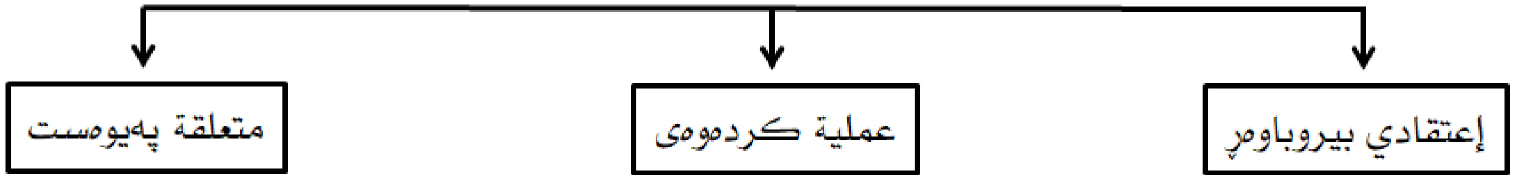
المناطات / هۆكار : ئەو هۆكارەيە كە حوكمى شەرعى پێ ى دەوێت .

المناط	العلة	الحكم
كفر أكبر	ترك صلاة	كفر
الكبير	شرب الخمر	ذنب

مناطات الحكم بغير ما أنزل الله

هۆكارەكانى حوكم كردن به غەيرى ئەوەى الله تعالى دايبەزاندووە

إعتقادي :

یەکەم / هەر کەسێك بیروباوەڕی وابێت کە حوکمی مرۆڤ لە حوکمی الله باشترە ئەوا کافرە ، بە کوفری گەورە لەبەر ئەوەی کردەوەی مەخلوقی لە کردەوەی خالق بە باشتر دەزانێت .

بەڵگە :

أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ (المائدة : ٥٠) واتە / ئایا ئەوانە حوکم و فەرمانڕەوایی جاهیلیەت و نەفامیان دەوێت و ئەویان لاپەسەندە؟! (ئاخر بۆ بیرناکەنەوە) کێ هەیە بەقەدەر خوا حوکمی جوان و چاک و بەجێ بێت، (بەتایبەت) لای ئەو کەسانەی کە بەوردیی سەرنج دەدەن و ویژدان و هەستی زیندوویان هەیە .

دووەم / هەر کەسێك بیروباوەڕی وابێت کە جیاوازی نییە لە نێوان حوکمی الله و حوکمی مرۆڤ دا ئەوە کافر دەبێت ، بە کوفری گەورە لەبەر ئەوەی پێی وایە یەکسانی هەیە لە نێوان خالق و مەخلوق ، هەروەکو الله عزوجل دەفەرموویێت : لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ... (الشورى : ١١) واتە / هیچ شتێك نیە لە وێنەی ئەوزاتە ، هیچ شتێك لەو ناچێت (چونکە خوایە و بەدیهێنەرە، چۆن لە بەدیهێنراوەکانی دەچێت) .

سێ یەم / هەرکەسێك بیروباوەڕی وابێت کە حوکمی الله عزوجل لە حوکمی مرۆڤ باشترە بەڵام بۆ ئەم سەردەمە بە کەڵك نایەت ئەوە کافرە بێت ، بە کوفری گەورە لەبەر ئەوەی باوەڕی وایە کە دینی الله کەموکوڕی تێدایە ، وە ئەمەش ئەوە دەگەیێنێت کە کەموکوڕی لە صیفاتی الله هەیە .

بەڵگەش :

سورەتی المائدة :

الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا ... (٣)

واتە / ئەمڕۆ ئاین و بەرنامەکەتانم بەکۆتایی گەیاندو نازو نیعمەتی خۆمم بۆ تەواو کردن و ڕازیم بەوەی کە ئیسلام ببێتە بەرنامەو دین و ئاینتان .

چوارەم / هەر کەسێك بیروباوەڕی وابێت کەسەر پشکە لە نێوان حوکمی الله و حوکمی مرۆڤ ئەوە کافربووە ، بە کوفری گەورە لەبەر ئەوەی رەدی ئەم ئایەتە سورەتی الأحزاب دەداتەوە بە درۆی دەخاتەوە کە الله عزوجل دەفەرموویت :

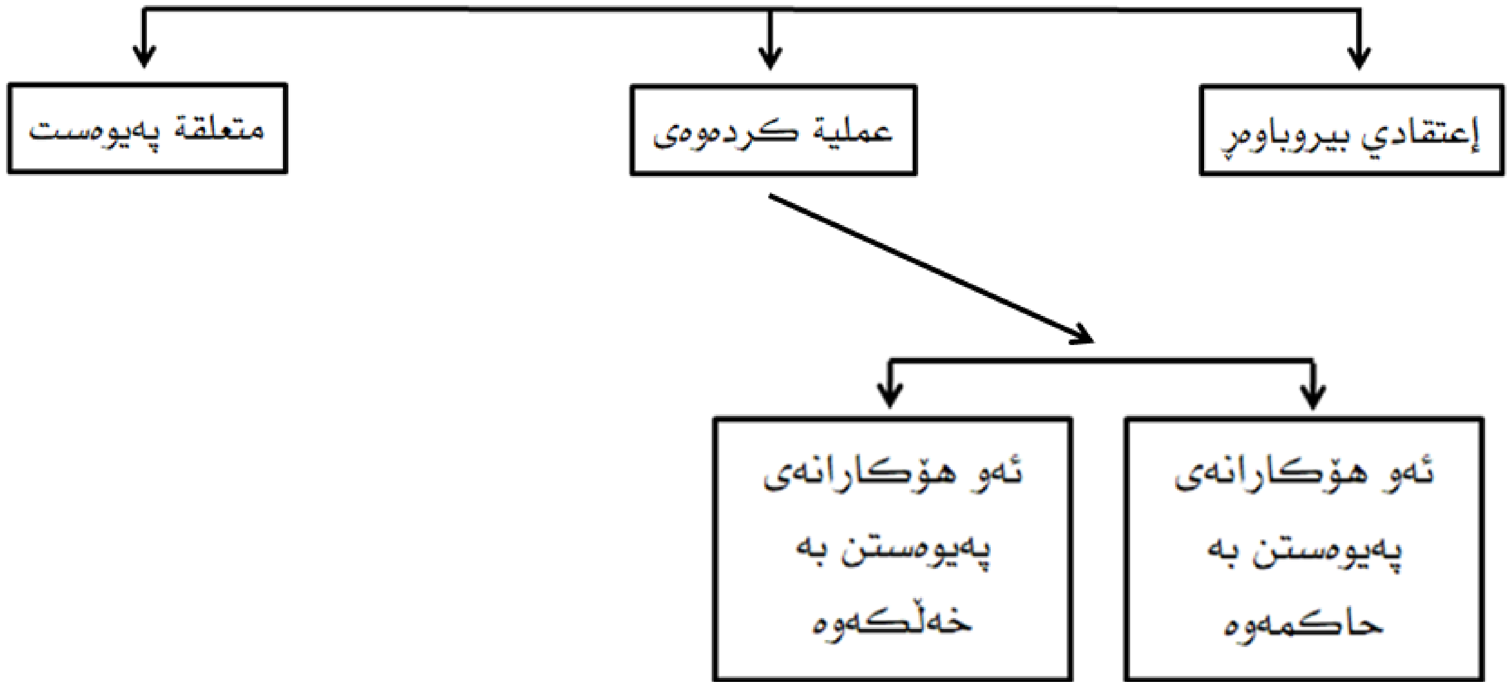
وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَن يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَن يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا (٣٦)

واتە / بۆ هیچ پیاوێکی ئیماندار یان ژنێکی ئیماندار، نیە کاتێک کە خواو پێغەمبەرەکەی بڕیاری شتێک بدەن ئەوان سەرپشک بن (لە ئەنجامدانی ئەو کارە، چونکە) ئەوەی سەرپێچی بکات لە فەرمانی خواو پێغەمبەرەکەی ئەوە ئیتر بە ئاشکرا گومڕاو سەرلێشێواوە .

پێنجەم / هەر کەسێك بیروباوەڕی وابێت کە حوکمی الله بما أنزل الله باشترە لە حوکمی بغیر ما أنزل الله بەڵام لە ئێستادا نەکرێت باشە چونکە ئوممەت لە ئێستادا ئامادە نییە بۆ ئەوەی بە حوکمی الله حوکم بکرێت ئەوە کافربووە ، بە کوفری گەورە لە بازنەی ئیسلام دەرچووە .

بەڵگەش بۆ ئەمە سورەتی الأعراف کە الله تعالی دەفەرموویت :

أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ (٥٤) ئاگادار بن و بزانن و تێفکرن کە: هەرچی دروستکردن و بڕیاردانە هەر بۆ ئەوە، (کەواتە دەبا هەمووان فەرمانبەرداری ئەو بین و لە فەرمانی دەرنەچین)، موبارەک و پیرۆزو گەورەیە زاتی (الله) پەروەردگاری جیهانیان .

مناطات الحكم بغير ما أنزل الله

مناطات عملية

مناطات ما يتعلق بالحاكم

ئەو هۆكارانەی پەیوەستە بە حاكمەوە

الحاكم //

یەكەم / ئەوەی تەركی حوكمی بما أنزل الله بكات بە یەك جاری ئەوە كافر دەبێت بە كوفری گەورە ، بەلگەش سورەتی المائدة :

وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ (٤٤) واتە / جا ئەوەی حوكم و داوەری بەو بەرنامەیە نەكات كە خوا دایبەزاندووە، ئائەوانە بێ باوەڕن .

دووەم / هەر کەسێك حوکمێکی بما أنزل الله یەك حوکم بۆ نمونە دزی بە تەواوی تەرك بکات ئەگەر چی هەموو حوکمەکانی تریش بە تەواوی جێ بەجێ بکات ئەوە کافر دەبێت ، بە کوفری گەورە بەڵگەش سورەتی البقرة :

أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ ... (٨٥)

واتە / کەوابوو چۆن دەبێت باوەڕتان بە بەشێکی (تەورات) هەبێت و بەشێکی تری باوەڕتان نەبێت ؟

سێ یەم / هەر کەسێك حوکم بکات بە حوکمی بغیری ما أنزل الله لە یەك حوکم یان زیاتر بە مەرجی یاسا و تەشریع دانان ئەوە کافرە ، بە کوفری گەورە بەڵگەش سورەتی الشوری :

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُم مِّنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَن بِهِ اللَّهُ ... (٢١)

واتە / (ئایا ئەو بێباوەڕانە ڕازین بەبەرنامەی خوا) یاخود شوێنی ئەو هاوەڵگەڕانە دەکەون کە بەناوی دینەوە بەرنامەیان بۆ داناون و پەیڕەوییان دەکەن بێ ئەوەی خوا مۆڵەتی دابێت و پێی ڕازی بێت (حەرام و حەلاڵیان بۆ دیاری دەکەن) .

چوارەم / هەر کەسێك حوکم بکات بغیری ما أنزل الله لە حوکمێك یان زیاتر ، بەڵام نەیکات بە یاسا و تەشریع بەسەر خەڵکەوە ، وە باوەڕی وابێت کە حوکمی الله لەم کێشەیەدا واجبە و دانی پێدا بنێت کە تاوان بارە وە شایەنی سزادانە ، ئەوا ئەو کاتە کەوتۆتە ناو کوفری بچووکەوە واتە لە بازنەی ئیسلام دەرناچێت و کافر نابێت .

بەڵگەش ئەم ووتەی إمام ابن قیم ە (رحمه الله) کە دەفەرموویت : ئەگەر باوەڕی بە واجب بوونی حوکمی الله هەبێت لەم ڕووداوە بەڵام لای داوە ، دەزانێت گوناهە وە دان بەوە دادەنێت کە شایەنی سزادانە ، ئەوە کوفری بچووکە .

وه إمامی شنقطی (رحمه الله) دەفەرموویت : هەر کەسێك حوکم نەکات بەوەی کە الله دایبەزاندووە ، وە باوەڕیشی وابێت کە تاوانێکی ئەنجام داوە ، وە ئیشێکی خراپی کردووە ، ئەوە کوفرەکەی وە زوڵمەکەی وە فسقەکەی لە بازنەی ئیسلام دەری ناکات .

محمد بن إبراهيم خاوەنی کتاب رسالة التحكيم القوانين ئەم وتەی لە أضواء البيان دا هێناوەتەوە .

وە هەروەها شيخ الإسلام ابن تيمية (رحمه الله) دەفەرموویت :

هەر کەسێك پابەند بوو بە حوکمی الله پێغەمبەرەکەی لە ناوەوەی واتە بە دڵ وە لە دەرەوەی واتە بەڕووکەش (ظاهیر) بەڵام جارێك سەر پێچی فەرمانەکانی الله ی کردووە ، شوێن هەوا و ئارەزووی خۆی کەوت ، ئەوا لەم کاتەدا وەکو هەموو تاوان بارێکی ترە کە تاوان ئەنجام دەدات .

کتاب : منهاج أهل السنة .

دەلیلەکان لەسەر حاکم یان ئەو دەلیلانەی کە بیسەلمێنێت پەیوەندی حاکمیەت پەیوەندی هەیە بە توحیدی ڕوبوبیەت یان ئەو دەلیلانەی پەیوەندی هەیە بە حاکم .

اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَٰهًا وَاحِدًا لَّا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ (التوبة : ٣١) (گاورو جوو) حاخام و قەشەکانی خۆیان کردۆتە پەروەردگاری خۆیان لە جیاتی خوا (ملکەچ و فەرمانبەرداریانن، ئەوانیش بەئارەزووی خۆیان شتیان بۆ حەڵاڵ یان حەرام دەکەن) هەروەها مەسیحی کوڕی مەریەمیش (بەکوڕی خوا دەزانن) لەکاتێکدا کە فەرمانیان پێنەدراوە جگە لە پەرستنی تاکە خوایەک، بێگومان جگە لەوزاتە خوایەکی تر نیە، پاکی و بێگەردی و ستایش بۆ ئەو زاتەیە، کە (ئەو نەفامانە) هاوەڵی بۆ بڕیار دەدەن .

قُلْ إِنِّي عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّي وَكَذَّبْتُم بِهِ مَا عِندِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ يَقُصُّ الْحَقَّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ (الأنعام : ٥٧) پێیان بڵێ: چونکە من زۆر دڵنیام و بە بەڵگەوە پەروەردگارم (دەناسم و دەیپەرستم) کەچی (پێم سەیرە) ئێوە باوەڕتان پێی نیە، ئەوەی ئێوە پەلەتانە بۆتان پێش بێت (لە تۆڵەو سزای خوایی)

بەدەست من نیەو لای من نیە، حوکم و فەرمانڕەوایی (هەمووشت) هەر بەدەست خوایە، ئەو زاتە ڕاستی و حەقیقەتەکان دەخاتە ڕوو، چاکترین جیاکەرەوەشە (لە نێوان حەق و بەتاڵدا) .

قُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا لَهُ غَيْبُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَبْصِرْ بِهِ وَأَسْمِعْ مَا لَهُم مِّن دُونِهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا (الكهف : ٢٦) پێیان بڵێ: خوا خۆی دەزانێت بەماوەی مانەوەیان لە ئەشکەوتەکەدا، هەر بۆ خوایە زانینی نهێنی ئاسمانەکان و زەوی، ئای کە چەندە بینەرو بیسەرە خوای گەورە! هیچ کەس نیە جگە لەو زاتە پشت و پەنای خەڵکی بێت، بێگومان ئەو خوایە لە کارو فەرمانڕەوایەتیەکەیدا هیچ کەس ناکات بەهاوتاو هاوبەشی خۆی .

إِنَّا أَنزَلْنَا التَّوْرَاةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِن كِتَابِ اللَّهِ وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَاءَ فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ وَاخْشَوْنِ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ (المائدة : ٤٤) بەڕاستی ئێمە کاتێک تەوراتمان ناردە خوارەوە ڕێنموویی تیادا بوو (بۆ هەموو خێرو چاکەیەک)، نوور و ڕووناکیش بوو (لەناو تاریکایی یەکاندا)، ئەو پێغەمبەرانەی کە هەمیشە ملکەچ و فەرمانبەردار بوون حوکمی ئەوانەیان پێدەکرد کە ببونە جولەکە، هەروەها زانا پەروەردگار ناسەکانیان و زانا شەرع ناسەکانیشیان، حوکمیان دەکرد بەوەی داوایان لێکرابوو بیپارێزن، کە ئەویش کتێبی خوا (تەوراتە)، هەروەها شایەتیش بوون لەسەری (کەواتە ئەی زانایانی جولەکە، ئەی ئیمانداران) لە خەڵکی مەترسن بەڵکو تەنها لە من بترسن، ئایەت و فەرمانەکانی من بەنرخێکی کەم مەفرۆشن (ئەگەر نرخەکە هەموو دنیاش بێت هەر کەمە) جا ئەوەی حوکم و داوەری بەو بەرنامەیە نەکات کە خوا دایبەزاندووە، ئائەوانە بێ باوەڕن .

وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ (المائدة : ٤٤) واتە / جا ئەوەی حوکم و داوەری بەو بەرنامەیە نەکات کە خوا دایبەزاندووە، ئائەوانە بێ باوەڕن .

وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ (المائدة : ٤٥) ێگومان ئەوەی حوکم و داوەری نەکات بەو بەرنامەیەی کە خوا دایبەزاندوە، ئائەوانە هەر ستەمکارن.

وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ (المائدة : ٤٧) ئەوەی حوکم و داوەری نەکات بەو بەرنامەیەی کە خوا دایبەزاندوە، جا ئا ئەوانە ناپاک و تاوانبارو لە سنوور دەرچوون .

أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ (المائدة : ٥٠) ئایا ئەوانە حوکم و فەرمانڕەوایی جاهیلیەت و نەفامیان دەوێت و ئەویان لاپەسەندە؟! (ئاخر بۆ بیرناکەنەوە) کێ هەیە بەقەدەر خوا حوکمی جوان و چاک و بەجێ بێت، (بەتایبەت) لای ئەو کەسانەی کە بەوردیی سەرنج دەدەن و ویژدان و هەستی زیندوویان هەیە .

يَا دَاوُودُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ (ص : ٢٦) ئەی داود: بەڕاستی ئێمە تۆمان کردۆتە جێنشین لەم وڵاتەدا، فەرمانڕەوایی لە نێوان خەڵکدا لەسەر بنچینەی حەق و ڕاستی ئەنجام بدە، هەرگیز شوێنی ئارەزوو مەکەوە، تا نەبێتە هۆی گومڕاکردن و لادانت لە ڕێبازی خوا، چونکە بێگومان ئەوانەی لە ڕێبازی خوا لادەدەن، سزای بە ئێش و پڕ ئازار بۆیان ئامادەیە، بەهۆی فەرامۆشکردنی ڕۆژی لێپرسینەوە .

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا وَاللَّهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ (الرعد : ٤١) ئایا خوا نەناسان نەیانبینیوە، ئێمە چۆن ئەم لاو ئەو لای زەوی کەم دەکەینەوە (دەسەڵاتی خوانەناسان ناهێڵین لە ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوای زەویدا، سەرئەنجام بەرنامە و ئوممەتی میانەڕە و سەر دەخەین) خوا خۆی داوەریی دەکات و (گۆڕانکاریەکان تاوتۆی دەکات)، کەس ناتوانێت موحاسەبەی بکات و کۆسپ و تەگەرە بهێنێتە ڕێی وئەوزاتە زۆر بەخێراییهەموو شتێك تاوتۆی دەکات و لە هەمووان دەپرسێتەوە .

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِن بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ وَاللَّهُ يَهْدِي مَن يَشَاءُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ (البقرة : ٢١٣) (لە سەرەتای پەیدابونی خەڵکیدا، پێش تۆفانەکەی نوح) خەڵکی یەک ئوممەت بوون و خاوەنی تەنها بیروباوەڕی یەکتاناسین بون، (بەڵام

بەرەبەرە لایاندا) خوایش وێڵی نەکردن و پێغەمبەرانی ڕەوانەکرد، تا مژدەدەرو ترسێنەربن هاوڕێ لەگەڵ کتێبی ئاسمانیدا، بۆ ڕوون کردنەوەی حەق و ڕاستی، تا لەنێوان خەڵکیدا فەرمانڕەوایی و دادوەری ئەنجام بدات لەسەر ئەو شتانەی کە بۆتە کێشەیان و ڕاو بۆچوونیان لەسەری جیاوازە، کەسیش جیاوازی و کێشەی لەسەر بەرپا نەکرد جگە لەوانەی کە ئەو کتێبانەیان پێ بەخشراوە (کە گاورو جولەکەن) دوای ئەوەی بەڵگەو نیشانەی ڕوون و ئاشکرایان بۆ هات (کە قورئانە، ئینجا کێشە و دووبەرەکیان تێدا دروست بوو)، ئەمەش بەهۆی حەسادەت و ستەم کردنیانەوە (بۆیە پەیڕەوی حەق و ڕاستیان نەکرد)، ئەوسا خوا هیدایەت و ڕێنمووی ئیماندارانی کرد بۆ دۆزینەوەی حەق و پەیڕەوی کردنی لە نێوان ئەو مەسەلانەی کە ئەوان کێشەیان لە سەری هەبوو و خوا ڕێنموویی هەرکەسێک دەکات کە بیەوێت و (شایستە بێت) بۆ ڕێگە و ڕێبازی ڕاست و دروست .

إِنَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ وَلَا تَكُن لِّلْخَائِنِينَ خَصِيمًا (النساء : ١٠٥) ئێمە بەڕاستی قورئانمان بۆ لای تۆ دابەزاندوەتە خوارەوە، سەرتاپای حەق و ڕاستی بەردەوامە، بۆ ئەوەی دادوەری بکەیت لە نێوان خەڵکیدا بەو شێوەیەی کە خوا نیشانی داویت و ڕێنموویی کردویت و بەگونجاوی دەزانیت (بۆ چارەسەری کێشەکان و بەڕێوەبردنی کۆمەڵگا و قازانجی خەڵکی)، نەکەیت بەرگری لە ناپاکان بکەیت .

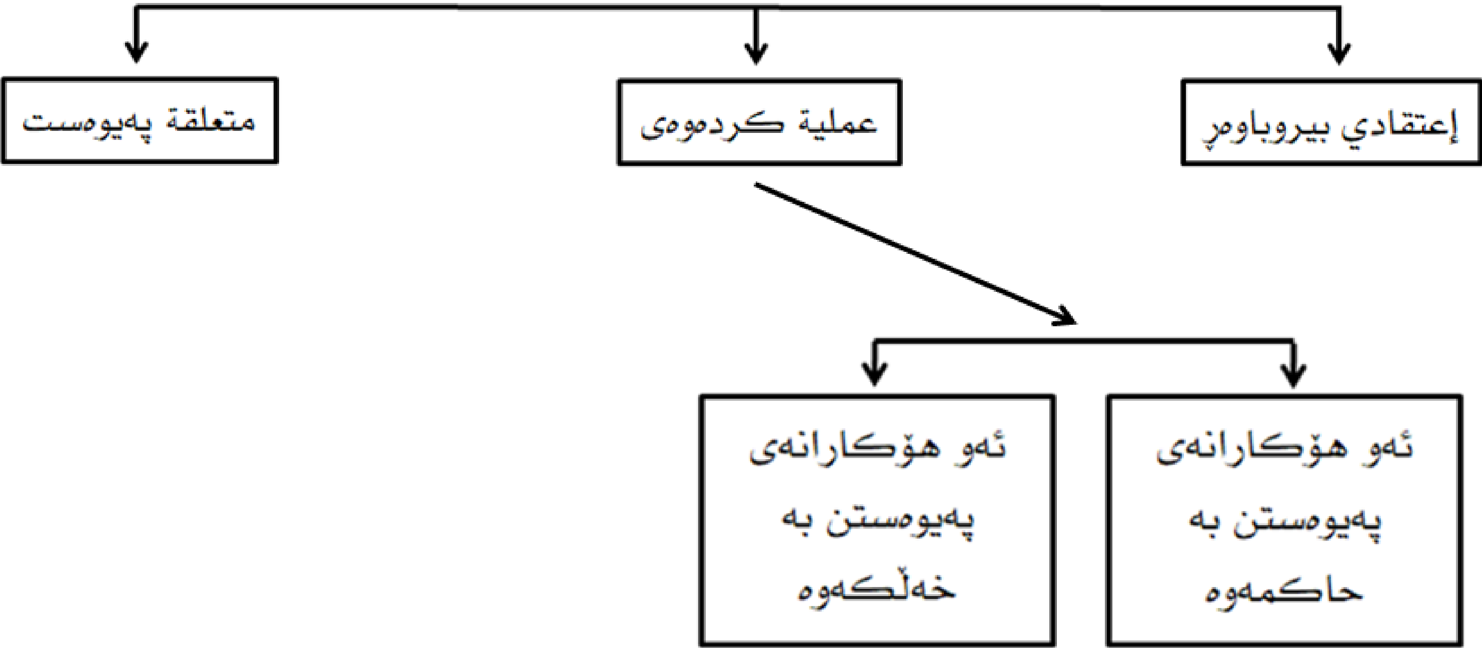
مَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءً سَمَّيْتُمُوهَا أَنتُمْ وَآبَاؤُكُم مَّا أَنزَلَ اللَّهُ بِهَا مِن سُلْطَانٍ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ (يوسف : ٤٠) جا هەرچی ئێوە دەیپەرستن جگە لە خوا، تەنها خۆتان و باو و باپیرانتان ناوتان لێناون (تەنها ناون و ناوەڕۆکیان نی یە)، هەرگیز خوا بەوە ڕازی نی یە و ، هیچ بەڵگەیەکیشی ڕەوانە نەکردووە لەسەر پەسەند کردنیان، بەڕاستی حوکم و فەرمانڕەوایی جگە لە خوا شایستەی کەسی تر نی یە، فەرمانیشی داوە جگە لە خۆی کەسی تر نەپەرستن، هەر ئەوەش ئایین و بەرنامەی پەسەند و ڕاست و دروست و بەنرخ، بەڵام زۆربەی خەڵکی ئەم ڕاستیانە نازانن و لێی بێ ئاگان .

وَهُوَ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْحَمْدُ فِي الْأُولَىٰ وَالْآخِرَةِ وَلَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ (القصص : ٧٠) خوا زاتێکە کە جگە لەو خوایەکی تر نیە، سوپاس و ستایش لە سەرەتا و کۆتاییدا، لە دنیا و قیامەتدا، هەر شایستەی ئەوە، حوکم و فەرمانرەوایش هەر بەدەست ئەوە، هەر بۆلای ئەویش دەبرێنەوە .

وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ فَاحْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَٰكِن لِّيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ (المائدة : ٤٨) ئێمە قورئانمان هاوڕێ لەگەڵ هەموو حەقیقەت و ڕاستیەکدا بۆ تۆ دابەزاندووە، ڕاستی و دروستی کتێبەکانی پێش خۆیشی دیاری دەکات و چاودێرە بەسەر هەموویاندا (کاتێک خاوەنانی کتێب لە گاورو جوو گیروگرفتیان دەهێنن بۆ لای تۆ) بەو بەرنامەیەی خوا ناردوویەتی داوەریی بکە لە نێوانیانداو شوێن ئارەزووەکانی ئەوان مەکەوەو لەو حەقە لامەدە کە بۆت ڕەوانە کراوە، بۆ هەرلایەکتان (موسڵمانان و خاوەنانی کتێب) بەرنامە و پرۆگرامی تایبەتمان بڕیارداوە خۆ ئەگەر خوا بیویستایە هەر هەمووتانی دەکردە یەک ئوممەت و گەلێکی یەک پارچە، بەڵام (ویستی وایە بەو جیاوازیە) تاقیتان بکاتەوە لەوەی پێی بەخشیوون (تا بەهۆی عەقڵ و ژیریتانەوە شوێنی پێغەمبەری ئیسلام بکەون)، دەی کەواتە زۆر بەپەلەبن و پێشبڕکێ بکەن بۆ هەموو خێرو چاکەیەک، دڵنیاش بن کە هەمووتان دەگەڕێنەوە بۆ لای خوا، ئەو کاتە هەواڵی تەواوتان دەداتێ دەربارەی ئەو شتانەی کە کێشەتان لەسەری هەبوو .

وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ فَإِنِ انتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ (البقرة : ١٩٣) (خۆ ئەگەر کافران کۆڵیان نەداو هەر جەنگان و پیلانیان گێڕا) ئێوەش بجەنگن دژیان تا وەکو هاوەڵگەری و ئاشوب و ناخۆشی نەمێنێت، هەروەها تا دین و ئاین و بەرنامەو فەرمانڕەوایی هەر بۆ خوای گەورە بێت، خۆ ئەگەر کۆڵیانداو وازیان هێنا، ئەوا هیچ جۆرە دژایەتیەکیان نامێنێت تەنها دژ بە ستەمکارەکانیان نەبێت .

وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ فَإِنِ انتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (الأنفال : ٣٩) (ئەی ئیمانداران) ئێوەش بجەنگن دژ بەکافرو خوانەناسان تا فیتنە و ئاشووب و ئازاردانی موسڵمان نەمێنێت و (ئەو خەڵکە سەربەست بن لە هەڵبژاردنی بەرنامە و ئایندا)، تا دین و فەرمانبەرداری هەر هەمووی بۆ خوا بێت، جا ئەگەر بێ باوەڕان کۆڵ بدەن، ئەوە بابزانن بەڕاستی خوا بینایە بەهەموو ئەو کارو کردەوانەی کە دەیکەن .

المناطات التي تتعلق بالرعية :

یەکەم / هەر کەسێك تەرکی تەحاکم کێشە گەڕاندنەوە بۆ شەرعی الله لەبەر ئەوەی کە شەرعی الله ئەوە کافربووە ، بە کوفری گەورە ، وە لە بازنەی ئیسلام دەرچووە .

بەڵگەش سورەتی النساء کە الله دەفەرمووێت :

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا (٦٥)

واته : نەخێر، سوێند بە پەروەردگارت ئەوانەی (لافی بڕوا لێدەدەن) بڕوا ناهێنن هەتا لە هەموو کێشەیەکدا کە ڕوودەدا لە نێوانیاندا تۆ نەکەن بە دادوەرو گوێڕایەڵی تۆ نەکەن، دوای ئەوەش نابێت لە دڵ و دەروونیاندا هیچ نارەزاییەک دروست ببێت بەرامبەر ئەوەی کە داوەریت لەسەر کردووە و دەبێت بەتەواویی تەسلیم بن و ڕازیی بن .

دووەم / هەر کەسێك تەرکی تەحاکم بکات (کێشە گەڕاندنەوە بکات) لەبەر هەواو ئارەزوویان لە ترسی زوڵم و زۆری دەسەڵات – دارەکە - قاضیە ، یان بترسێت لە جێ بەجێ کردنی حدوودەکان لەسەری ئەمە هیچی لەسەر نییە بەڵام دەبێت دان بەوە دابنێت کە بردنەوەی کێشەکان تەنها بۆ شەرعی الله دروستە دەبێت لە کاتی کێشەکاندا بە تەنها بۆ لای شەرعی الله بگەڕێنەوە ، بەڵگەش ڕووداوەکەی ماعاز ە کە کاتێك حەدی زینای لەسەر جێ بەجێ کرا ڕای کرد، وە پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) فەرمووی بەوانەی کە شوێنی کەوتن ، ئایا بۆچی وازتان لێ نەهێنا ؟ ئەگەر ڕا کردن لە جێ بەجێ کردنی حدوودەکان ، وە ڕاکردن لە تەحاکم کوفر بوایە یان تاوان بوایە پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) ئەمری پێنەدەکرد بە واز لێ هێنانی ماعاز .

سێ یەم / هەر کەسێك بڕوات بۆ مەحکەمەی کوفر لە کاتی ڕوودانی کێشەدا (نیزاع) ئەوە کافربووە ، کوفری گەورەی کردووە . بەڵگەش سورەتی النساء کە الله دەفەرموویێت :

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَن يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَن يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَن يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا (النساء : ٦٠) ئایا نەتڕوانیووەتە ئەو (دووڕووانەی) لافی ئەوە لێ دەدەن گوایە بەڕاستی باوەڕیان هێناوە بەوەی کە بۆ تۆ ڕەوانەکراوە و بەوەش کە پێش تۆ ڕەوانەکراوە (بۆ پێغەمبەران)! کەچی دەیانەوێت ڕووبکەنە زۆردارو جادووگەرو خوانەناسان تا دادوەریان لە نێواندا بکەن و چارەسەری کێشەکانیان بکەن، لەکاتێکدا بە ڕاستی فەرمانیان پێدراوە کە باوەڕیان بە (تاغوت) نەبێت، شەیتانیش دەیەوێت گومڕایان بکات بەگومڕاییەکی دوورو بێ سنوور .

هۆکاری دابەزینی ئەم ئایەتەی (٦٠) سورەتی النساء ئەمە بوو :

إبن أبي حاتم و طەبەرانی دەیگێرنەوە لە عبدالله ی کوڕی عەباسەوە کە دەفەرمووێت ئەبوو بەرری ئەسلمە کاهینێك بوو نێوان چولەکەی ڕێکدەخست و دادگای دەکردن لە کاتێکدا ناکۆکی و دووبەرکی بکەوتایەتە نێوانیان وە هەندێك لە موسڵمانەکانیش چونە لای بۆ ڕێککخستن یان الله عزوجل یش دەربارەیان ئەم ئایەتەیان دابەزاند ، ٦٠ – ٦١ – ٦٢ هەتا دەگاتە إِحْسَانًا وَتَوْفِيقًا .

ئایەتی (٥٩) ی سورەتی النساء الله تعالى دەفەرمووێت :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنكُمْ فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا (٥٩) ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە، فەرمانبەردارو گوێڕایەڵی خواو پێغەمبەرو فەرمانڕەواکان بکەن کە لە خودی خۆتانن (لە بیروباوەڕو پابەندیدا)، خۆ ئەگەر لە شتێکدا بوو بەکێشەتان دەربارەی حوکمی خوایی، ئەوە ئەو کێشەیە بگێڕنەوە بۆ لای خواو پێغەمبەرەکەی (صلی الله علیه وسلم) (کە قورئان و سوننەت دەگەیەنێت)، ئەگەر ئێوە باوەڕتان بەخواو بە ڕۆژی قیامەت هەیە، (ڕەفتارکردنتان) بەو شێوەیە چاکترین و جوانترین سەرچاوەیە بۆ چارەسەری کێشەکانتان .

جا ئەگەر دووبەرەکیتان هەبوو لە شتێکدا ئەوە بگەڕێنەوە بۆ لای الله و پیغەمبەرەکەی (صلى الله عليه وسلم) ئەگەر ئێوە باوەڕتان هەیە بە الله و بە ڕۆژی دوای .

ابن کثیر (رحمه الله) لە تفسیرەکەی دا دەربارەی ئایەتی (٦٠)ی سورەتی النساء دەفەرمووێت :

ئەمە ئبینکاری کردنێکە لە الله وە بۆ ئەو کەسانەی دەڵێن کە ئیمانمان هێناوە یان الله ئینکاری ئیمانی ئەو کەسانە دەکا کە دەڵێن ئیمانمان هێناوە بەوەی کە دابەزیوە بۆ پێغەمبەر (صلى الله على وسلم) وە پێغەمبەرانی پێش خۆی (سەلامی الله تعالى لە هەموویان) لە کاتێك دا ئەیانەوێت تەحاکم بکەن بۆ طاغوت بۆ یەکلاکردنەوەی کێشەکانیان لە کاتێك دا ئەمریان پێکراوە کوفری پێ بکەن . تفسير إبن كثير

چوارەم / هەر کەسێك بڕوا بۆ مەحکەمەی کوفر بەبێ کێشە (نیزاع) بەبێ ڕوودانی کێشە و ناکۆکی بەڵام بچێت بۆ نمونە بۆ گرێبەستی خانوو و زەوی و زار و عەقدی زواج و هاوشێوەکانی وە ئەم کەسە هیچی لەسەر نییە بەڵگەش ئەوەیە کە هۆکار (السبب) بوونی نییە کە مەرجە لە دروست بوونی عیبادەت کە (تحاکم) واتە ەبێ هۆکاری (نزاع) عیبادەتەکە (تحاکم) ە دروست نابێت و حوکمیش لەسەری نییە .

بەڵگەش لەسەر ڕەعیەت ، بەڵگە لەسەر ئەوەی حاکمیەت پەیوەندی هەیە بە توحیدی الالوهية ،ئەو ئایەتانەی کە تایبەتن بە ڕەعیەت .

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا (النساء : ٦٥) نەخێر، سوێند بە پەروەردگارت ئەوانەی (لافی بڕوا لێدەدەن) بڕوا ناهێنن هەتا لە هەموو کێشەیەکدا کە ڕوودەدا لە نێوانیاندا تۆ نەکەن بە دادوەرو گوێڕایەڵی تۆ نەکەن، دوای ئەوەش نابێت لە دڵ و دەروونیاندا هیچ نارەزاییەک دروست ببێت بەرامبەر ئەوەی کە داوەریت لەسەر کردووە و دەبێت بەتەواوی تەسلیم بن و ڕازیی بن .

مَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءً سَمَّيْتُمُوهَا أَنتُمْ وَآبَاؤُكُم مَّا أَنزَلَ اللَّهُ بِهَا مِن سُلْطَانٍ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ (يوسف : ٤٠) جا هەرچی ئێوە دەیپەرستن جگە لە خوا، تەنها خۆتان و باو و باپیرانتان ناوتان لێناون (تەنها ناون و ناوەڕۆکیان نی یە)، هەرگیز خوا بەوە ڕازی نی یە و، هیچ بەڵگەیەکیشی ڕەوانە نەکردووە لەسەر پەسەند کردنیان، بەڕاستی حوکم و فەرمانڕەوایی جگە لە خوا شایستەی کەسی تر نی یە، فەرمانیشی داوە جگە لە خۆی کەسی تر نەپەرستن، هەر ئەوەش ئایین و بەرنامەی پەسەند و ڕاست و دروست و بەنرخ، بەڵام زۆربەی خەڵکی ئەم ڕاستیانە نازانن و لێی بێ ئاگان .

إِنَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ وَلَا تَكُن لِّلْخَائِنِينَ خَصِيمًا (النساء : ١٠٥) ئێمە بەڕاستی قورئانمان بۆ لای تۆ دابەزاندوەتە خوارەوە، سەرتاپای حەق و ڕاستی بەردەوامە، بۆ ئەوەی دادوەری

بکەیت لە نێوان خەڵکیدا بەو شێوەیەی کە خوا نیشانی داویت و ڕێمووییی کردویت و بەگونجاوی دەزانیت (بۆ چارەسەری کێشەکان و بەڕێوەبردنی کۆمەڵگا و قازانجی خەڵکی)، نەکەیت بەرگری لە ناپاکان بکەیت .

وَهُوَ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْحَمْدُ فِي الْأُولَىٰ وَالْآخِرَةِ وَلَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ (القصص : ٧٠) خوا زاتێکە کە جگە لەو خوایەکی تر نیە، سوپاس و ستایش لە سەرەتا و کۆتاییدا، لە دنیا و قیامەتدا، هەر شایستەی ئەوە، حوکم و فەرمانڕەوایش هەر بەدەست ئەوە، هەر بۆلای ئەویش دەبرێنەوە .

وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِن شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ (الشورى : ١٠) لە هەر شتێکدا کێشە و ڕای جیاوازتان بوو، ئەوە سەرئەنجامی بڕیارەکەی بۆ خوا خۆی دەگەڕێتەوە، چونکە هەر ئەو زاتەیە خوای پەروەردگارم هەر پشت بەو دەبەستم و هەر بۆ لای ئەویش دەگەڕێمەوە .

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِن بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ وَاللَّهُ يَهْدِي مَن يَشَاءُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ (البقرة : ٢١٣) (لە سەرەتای پەیدابونی خەڵکیدا، پێش تۆفانەکەی نوح) خەڵکی یەک ئوممەت بوون و خاوەنی تەنها بیروباوەڕی یەکتاناسین بون، (بەڵام بەرەبەرە لایاندا) خوایش وێڵی نەکردن و پێغەمبەرانی ڕەوانەکرد، تا مژدەدەرو ترسێنەربن هاوڕێ لەگەڵ

کتێبی ئاسمانیدا، بۆ ڕوون کردنەوەی حەق و ڕاستی، تا لەنێوان خەڵکیدا فەرمانڕەوایی و دادوەری ئەنجام بدات لەسەر ئەو شتانەی کە بۆتە کێشەیان و ڕاو بۆچوونیان لەسەری جیاوازە، کەسیش جیاوازی و کێشەی لەسەر بەرپا نەکرد جگە لەوانەی کە ئەو کتێبانەیان پێ بەخشراوە (کە گاورو جولەکەن) دوای ئەوەی بەڵگەو نیشانەی ڕوون و ئاشکرایان بۆ هات (کە قورئانە، ئینجا کێشە و دووبەرەکیان تێدا دروست بوو)، ئەمەش بەهۆی حەسادەت و ستەم کردنیانەوە (بۆیە پەیڕەوی حەق و ڕاستیان نەکرد)، ئەوسا خوا هیدایەت و ڕێمووی ئیمانداارانی کرد بۆ دۆزینەوەی حەق و پەیڕەوی

کردنی لە نێوان ئەو مەسەلانەی کە ئەوان کێشەیان لە سەری هەبوو و خوا ڕێنموویی هەرکەسێک دەکات کە بیەوێت و (شایستە بێت) بۆ ڕێگە و ڕێبازی ڕاست و دروست .

وَيَقُولُونَ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالرَّسُولِ وَأَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلَّىٰ فَرِيقٌ مِّنْهُم مِّن بَعْدِ ذَٰلِكَ وَمَا أُولَٰئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ (النور : ٤٧) (دووڕووەکان) تەنها بە زمان دەڵێن: ئێمەش باوەڕمان هێناوە بە خواو بە پێغەمبەرو فەرمانبەرداریشین، کەچی لەوەودوا دەستەیەکیان ڕوو وەردەگێڕن و درۆ دەکەن، ئا ئەوانە ئیماندارنین .

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَن يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ (النور : ٥١) بەڵام گوفتاری ئیمانداران کاتێك بانگ دەکرێن بۆ لای خواو پێغەمبەرەکەی تا فەرمانڕەوایی بکات لە نێوانیاندا تەنها ئەوەیە کە دەڵێن: بیستمان و گوێڕایەڵین بۆ هەموو فەرمانێکی شەرع، هەر ئا ئەوانەشن سەر فرازو سەرکەوتوو .

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَن يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَن يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَن يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا (النساء : ٦٠) ئایا نەتڕوانیووەتە ئەو (دووڕووانەی) لافی ئەوە لێ دەدەن گوایە بەڕاستی باوەڕیان هێناوە بەوەی کە بۆ تۆ ڕەوانەکراوە و بەوەش کە پێش تۆ ڕەوانەکراوە (بۆ پێغەمبەران)! کەچی دەیانەوێت ڕووبکەنە زۆردارو جادووگەرو خوانەناسان تا دادوەریان لە نێواندا بکەن و چارەسەری کێشەکانیان بکەن، لەکاتێکدا بە ڕاستی فەرمانیان پێدراوە کە باوەڕیان بە (تاغوت) نەبێت، شەیتانیش دەیەوێت گومڕایان بکات بەگومڕاییەکی دوورو بێ سنوور .

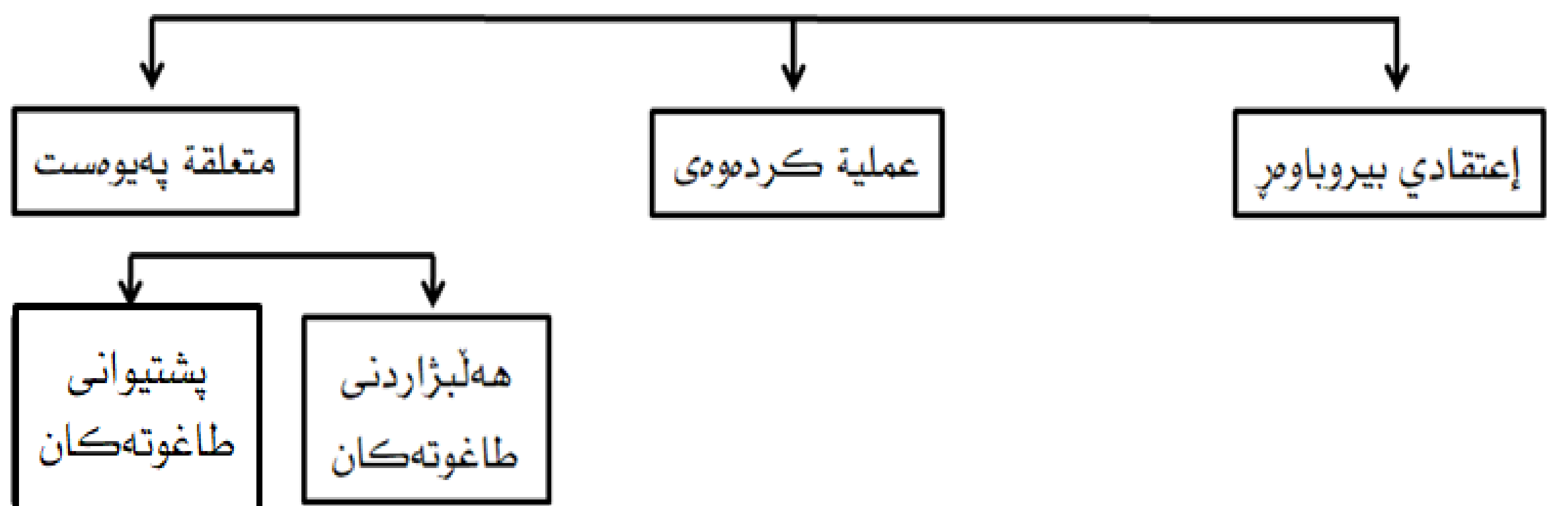
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنكُمْ فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا (النساء : ٥٩) ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە، فەرمانبەردارو گوێڕایەڵی خواو پێغەمبەرو فەرمانڕەواکان بکەن کە لە خودی خۆتانن (لە بیروباوەڕو پابەندیدا)، خۆ ئەگەر لە شتێکدا بوو بەکێشەتان دەربارەی حوکمی خوایی، ئەوە ئەو کێشەیە بگێڕنەوە بۆ لای خواو پێغەمبەرەکەی (صلى الله عليه وسلم) (کە قورئان و سوننەت دەگەیەنێت)، ئەگەر ئێوە باوەڕتان

بەخواو بە ڕۆژی قیامەت هەیە، (ڕەفتارکردنتان) بەو شێوەیە چاکترین و جوانترین سەرچاوەیە بۆ چارەسەری کێشەکانتان .

أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ (المائدة : ٥٠) ئایا ئەوانە حوکم و فەرمانڕەوایی جاهیلیەت و نەفامیان دەوێت و ئەویان لاپەسەندە؟! (ئاخر بۆ بیرناکەنەوە) کێ هەیە بەقەدەر خوا حوکمی جوان و چاک و بەجێ بێت، (بەتایبەت) لای ئەو کەسانەی کە بەوردیی سەرنج دەدەن و ویژدان و هەستی زیندوویان هەیە .

وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُم مُّعْرِضُونَ (النور : ٤٨) ئەوانە کاتێك بانگ دەکرێن بۆ لای بەرنامەی خواو پێغەمبەرەکەی تا فەرمانڕەوا بێت لە نێوانیاندا، خێرا دەستەیەکیان پشت هەڵدەکەن و ناڕەزایی دەردەبڕن .

أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ (الأعراف : ٥٤) ئاگادار بن و بزانن و تێفکرن کە: هەرچی دروستکردن و بڕیاردانە هەر بۆ ئەوە، (کەواتە دەبا هەمووان فەرمانبەرداری ئەو بین و لە فەرمانی دەرنەچین)، موبارەک و پیرۆزو گەورەیە زاتی (الله) پەروەردگاری جیهانیان .

سبعة طواغيت (إنتخابات الطواغيت) الإنتخابات .

مسأله / ماحكم إنتخاب الطوغيت في إسلام ؟ حكم إنتخابات في إسلام ؟

مسالة / ئايه حوكمى هەڵبژاردنى طاغوتەكان چييه لە ئيسلامدا ؟ حوكمى هەڵبژاردن لە ئيسلامدا ؟

الجواب / كوفرى گەورەيە و دەرچوونە لە ئيسلام : بەم بەڵگانە : چونكە ئەوانەى كە دەنگيان دا.

يەكەم / هەڵيانبژاردن بە پەروەردگارى خۆيان وە مافى الله سبحان وتعالى يان پێدان لە تەشريع دانان وە ئەو طاغوتانەيان كردە رەبى خۆيان بە بەڵگەى ئايەتى (٣١)ى سورەتى التوبة :

اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللَّهِ ... (٣١) سورة التوبة

زانا و عابيدەكانيان كردووە بە پەروەدگار لە جياتى الله .

دووەم / كەسێكيان هەڵبژارد كە حوكمى الله بگۆڕێت وە بەڵگەش ئايەتى (٤١)ى سورەتى الرعد كە الله دەفەرمووێت :

وَاللَّهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ (٤١) الله بە ويستى خۆى بڕيار دەدات وە كەس ناتوانى بڕيارى الله بگۆڕێت يان هەڵى بوەشێنێتەوە الله لێ پرسينەوەى خێرايه .

سێ يەم / هەڵيان بژاردن بۆ شەرع دانان جگە لە الله سبحان وتعالى وە ئەمە شركە ، بەڵگەش ئايەتى (٢١)ى سورەتى الشورى الله دەفەرمووێت :

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُم مِّنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَن بِهِ اللَّهُ ... (٢١) يان شەريكيان هەيە جگە لە الله كە تشريعيان بۆ دادەنێت كە الله ئيزنى پێ نەداون .

چوارەم / هەڵيان بژاردن بە پەرستراو (إلاهـ) بۆ خۆيان جگە لە الله (لە جياتى الله) وە بەڵگەش ئايەتى (٤٠)ى سورەتى يوسف الله دەفەرمووێت :

إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ... (٤٠) بەڕاستی حوکم و فەرمانڕەوایی جگە لە خوا شایستەی کەسی تر نی یە ، فەرمانیشی داوە جگە لە خۆی کەسی تر نەپەرستن .

پێنجەم / ڕازی بوون بە کوفرەکەیان کاتێك هەڵیان بژاردن ، بەڵگەش ئایەتی (١٤٠)ی سورەتی النساء کە الله دەفەرموویێت :

وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتَّىٰ يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ إِنَّكُمْ إِذًا مِّثْلُهُمْ إِنَّ اللَّهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا (النساء : ١٤٠) بەڕاستی (خوای گەورە) لە قورئاندا ئەم بڕیارەی ناردووە بۆ سەرتان کە: هەر کاتێک لە جێیەکدا گوێتان لێ بوو کوفرو گاڵتە بەئایەتەکانی خوا دەکرا، ئەوە دامەنیشن لەگەڵ ئەوانەدا هەتا قسەو باسەکەیان بەگۆڕن (ئەگەر دابنیشن و گوێ نەدەنێ) ئەوە بەڕاستی ئێوەش لەو کاتەدا وەک ئەوانن و (حسابی ئەوانتان بۆ دەکرێت) بەڕاستی خوا دووڕووەکان و بێ باوەڕەکان هەموویان لە دۆزەخدا کۆدەکاتەوە .

ئیمامی قورطبی (رحمه الله) لە تەفسیرەکەی دا هێناویەتی کە دەفەرموویێت : (الرضا بالکفر کفر) واتە / ڕازی بوون بە کوفر کوفرە .

ئیمامی سەعدی (رحمه الله) لە تەفسیری ئەم ئایەتە دا دەفەرموویێت : (غَيْرِهِ إِنَّكُمْ إِذًا مِّثْلُهُمْ) واتە / ئێوە وەکو ئەوانن ، ئێوە ڕازی بوونە بە کوفرەکەیان وە سوکایەتی کردن بە ئایەتەکانی الله عزوجل ، وە ئەو کەسە ڕازی بێت بە تاوان وەکو ئەوە وایە خۆی ئەنجامی دابێت .

ئیمامی إبن کثیر (رحمه الله) لە تەفسیری ئەم ئایەتە دا دەفەرموویێت : واتە ئەگەر ئێوە ڕازی بوون بە دانیشتن لەگەڵ یان لەو شوێنەی کە کوفر بە ئایەتەکانی الله دەکرێت وە گاڵتەی پێ دەکرێت وە بەکی دەزانن ، وە ئێوەش ئینکاری نەکەن و وە بەوەش ڕازیبن ، ئەوە ئێوەش شەریکن لەو کوفرە دا .

((فرق لە بەینی طاغوت و طاغية)))

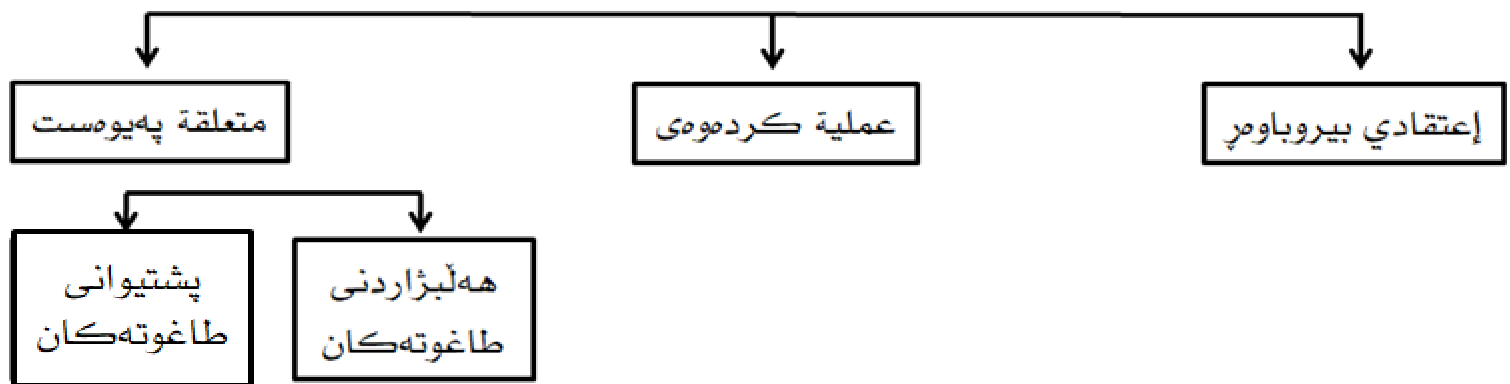
طاغوت لغة / بریتییە لە سنوور دەرچوون بەڵگەش ئایەتی (١١)ی سورەتی الحاقة کە الله دەفەرموویت :

إِنَّا لَمَّا طَغَى الْمَاءُ حَمَلْنَاكُمْ فِي الْجَارِيَةِ (١١) بەڕاستی ئێمە کاتێك ئاو لە سنوور دەرچوو (لە کاتی تۆفانەکەی نوح دا) ئێوەمان لە کەشتیدا هەڵگرت (باوو باپیرانی ئێوە) .

القاعدة شرع / ئیمام إبن القیم (رحمه الله) دەفەرموویت : هەموو شتێك کە مرۆڤ لە سنووری خۆی دەری بکات لە پەرستراو یان شوێن کەوتن یان هەموو کەسێك کە گوێڕایەڵی بۆ دەکرێت .

القاعدة شرعية / طاغوت ئەگەر بەوە ڕازیبێت کە خەڵك دەیپەرستن ئەوە کافر دەبێت .

طاغية / ئەوەیان بریتییە لە هەموو شتێك مە خودی خۆی لە سنوور دەردەچێت .

أنصار طواغيت / پشتیوانی طاغوتەکان

قال رسول الله (صلى الله عليه وسلم) : ستكون في أخر زمان أمراء ظلمة و زراء فسقه و قضاة خونه وفقهاء كذبة فمن أدرك هؤلاء فلا يكن لهم جابيا و لاحاجبا ولا بريدا ولا عريفا ولا شرطيا . رواه في صحيح طبراني

واته : لە ئاخیر زەماندا دەسەڵات دارانێکی زۆر ، وە وەزیرانێکی تاوانبار ، وە دادوەرانێکی خائین ، وە زانایانێکی درۆزن دێن جا هەر کەسێك گەیشت پێیان ، با نەبێتە کۆکەرەوەی ماڵ بۆیان جابی ، وە

نەبێتە پاسەوانی تایبەت بۆیان و بان پارێزێت جاجب ، وە نەبێتە جاسوسیان دەنگ و باسەکانیان بۆ ببات بەرید ، وە نەبێتە پارێزەری ئاسایشی زەوی طاغوتەکان لە ڕاپەرینە ناوخۆی و دەرەکیەکاندا عەریف ، وە نەبێتە پۆلیس تا بەزۆری زەبر و ئاسن خەڵك داپڵۆسن تاکو کفر بە الله بکەن شرطه .

تێبینی / ئایا ئەو ضوڵمەی یان ئەو فسقەی کە باسکراوە لە حەدیثە کە مەبەست لێ گەورەیە یان بچووك ، واتە کوفری گەورە یان بچوکە تاوانە **؟**

وەڵام / مەبەست لێ یان کوفری گەورەیە واتە دەرچوونە لە میللەتی ئیسلام وە بەڵگەش لە حەرام بوونی هەر کەسێك کە لایان ببێت بە (**جابی ، حاجب ، برید ، عریف ، شرطة**) ، لەبەر ئەوەی ئەگەر مەبەست لێ ی کوفری گەورە نەبووایە ، واتە تاوان بووایە ئەوا پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) حەرامی نەدەکرد ئیش کرد لەگەڵیان .

وە بەڵگەش هیشامی کوڕی عەمر ئەویش لە ئەبو صالحەوە ئەویش لە ئەبوهورەیرە وە ئەویش لە پیغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەگێڕێتەوە ، دەفەرموویێت :

(سَيَلِيكُمْ بَعْدِي وُلاةٌ ۚ فَيَلِيكُمُ الْبَرُّ بِبِرِّهِ ۚ وَالْفَاجِرُ بِفُجُورِهِ ۚ فَاسْمَعُوا لَهُمْ وَأَطِيعُوا فِيمَا وَافَقَ الْحَقَّ ۚ وَصَلُّوا وَرَاءَهُمْ فَإِنْ أَحْسَنُوا فَلَكُمْ وَلَهُمْ ۚ وَإِنْ أَسَاءُوا فَلَكُمْ وَعَلَيْهِمْ) رواه إمام أحمد

واتە / لە پاش خۆم کەسانێك دەبن بە سەرکردەتان ئینجا چاکەیان بە چاکە سەرپەرشتیتان دەکات

وە خراپەیان بە خراپە سەر پەرشتیتان دەکات ، وە ئێوە گوێڕایەڵبن بۆیان وە بەقسەیان بکەن لەو شتانەی کە حەقە وە ئەگەر چاکە یان کرد ئەوە سودی هەیە بۆ ئێوە و بۆ ئەوان ، وە ئەگەر خراپەیان کرد ئەوە ئەجری هەیە بۆ ئێوە و وە تاوان هەیە بۆ ئەوان .

یەکەم : جابیا / بەو کەسە دەوترێت کە پارە کۆدەکاتەوە بۆ دەوڵەتی طاغوت (وەزارەتی دارایی) هەرشتێك یان هەر جۆرێك کە پارە کۆ بکاتەوە دەیگرێتەوە .

دووەم : حاجبا / پاسەوانی تایبەتی طاغوتەکان دەگرێتەوە ، جا فەرق ناکات پاسەوان بن یان پاسەوانی لە ڕێگا و بانی یان خواردن و خواردنەوەی یان پەیوەندیەکانی بپارێزێت یان وەکو جۆرێك لە جۆرەکان بیانپارێزن ، هەمووی دەگرێتەوە ة وە بۆیە ناوی لێنراوە (حاجب) لەبەر ئەوەی نزیکە لە طاغوتەکان وەك چۆن برۆ لە چاو نزیکە .

سێ یەم : بریدا / ئەو کەسە دەگرێتەوە کە هەڵدەستێت بە گواستنەوەی هەواڵ بۆ طاغوتەکان واتە جاسوس یان دەزگای هەواڵگیری .

چوارەم : عریفا / ئەو کەسە دەگرێتەوە کە هەڵدەستێت بە پاراستنی دەوڵەتی طاغوتەکان لە کودەتا ناوخۆی و دەستدرێژی دەرەکی کە دەکرێتە سەر طاغوتەکان ، واتە سوپا (جیش) .

پێنجەم : شرطیا / هەموو ئەو کەسانە دەگرێتەوە کە خەڵکی سەرکوت دەکەن بە ئاگر و ئاسن بۆ ئەوەی کوفر بکرێت بە الله عزوجل لە ناو حوکمەتە طاغوتەکان ، واتە وەزارەتی ناوەخۆ .

پرسیار / ئایا ڕۆیشتنە ناو پەرلەمان کوفرە ؟ **وڵام /** کوفری گەورەیە و دەرچونە لە ئیسلام .

بەڵگەش :

ئەم حەدیثە یە کە ئیمام أحمد ریوایەتی کردووە لە براء بن عازب کە دەفەرموویێت : کومەڵێك لە یەهود دایان بە لای پێغەمبەردا (صلى الله عليه وسلم) ، کەسێکی یەهودیان بە دەستەوە بوو ، کە داخیان کردبوو ، وە جەڵدیان لێ دابوو ، جا پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرمووی : ئایا حەدی زینا ئاوایە لە کیتابەکەتاندا ؟ وتیان بەڵێ ، ئینجا پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) یەکێك لە زاناکانی بانگ کرد ، وە فەرمووی سوێندت دەدەم بەوەی کە تەوراتی دابەزاندووە بۆ موسا (عليه صلاة وسلام) ، ئایا حەدی زینا ئاوایە لە کیتابەکەتاندا ؟ ئینجا زانا یەهودیەکە وتی : نەواللە وانییە ئەگەر ئەم سوێندەت نە دایە پێم نەدە وتی ، ئێمە حەدی زینا لە کیتابەکەماندا ڕەجم کردنە ، بەڵام ئەم زینایە زۆر بوو لە ناو دەسەڵاتدارەکانمان دا وە ئێمەش ئەگەر کەسێکی دەستەڵاتدارمان بگرتایە ، بە زیناوە

ئازادمان دەكرد ، وە حوكمەكەمان جێ بەجێ نەدەكرد لەسەری ، بەڵام ئەگەر كەسێكی بێ دەسەڵاتمان بگرتایە ئەوا حەدی زینامان لەسەری جێ بەجێ دەكرد ، جا وتمان وەرن با كۆببینەوە یاسایەك دانێین (وەك ئەو یاسایانەی لە پەرلەمان دەدرێت كە حوكمی الله دەگۆڕن) لەسەر دەسەڵاتدار و بێ دەسەڵات جێ بەجێ بكەین جا هەمووومان یەك دەنگ بووین لەسەر ئەوەی كە زیناكەر داخ بكرێت و جەڵدی لێ بدرێت ، ئینجا پێغەمبەر (صلى الله علیه وسلم) فەرمووی الله من یەكەم كەسم ئەو ئەمرەی تۆ زیندوو دەكەمەوە ، كاتێك ئەوان مراندیان ، جا بەراء وتی پیغەمبەر (صلى الله علیه وسلم) ئەمری كرد كە كابرا یەهودیەكە ڕەجم بكەن ، جا بەراء وتا الله عزوجل ئەم ئایەتەی ناردە خوارەوە : ئەی پێغەمبەر (صلى الله علیه وسلم) با ئەوانە خەفەت بارت نەكەن كە پەلە دەكەن لە كوفر كردنا) جا هەتاكو ئەم ئایەتە كە دەڵێت (ئەگەر فەتوای دا بە جەڵدكردن داخ كردن وەرییگرن لێ ی) جا بەراء دەڵێت ئەوان وتیان بڕۆن بۆ لای محمد (صلى الله علیه وسلم) ئەگەر فەتوای دا بۆتان بە داخ كردن و جەڵد لێ دان ئەوە لێ ی وەربگرن ، وە ئەگەر فەتوای دا بە ڕەجم كردن ئەوە لێ ی وەرمەگرن هەتا وەكو ئەم ئاتە دابەزی .

وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ (المائدة : ٤٤) واتە / جا ئەوەی حوكم و داوەری بەو بەرنامەیە نەكات كە خوا دایبەزاندووە، ئائەوانە بێ باوەڕن .

بەراء دەڵێت ئەمە دەربارەی یەهود دابەزی هەتا وەكو ئەم ئایەتەش :

وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ (المائدة : ٤٥) ێگومان ئەوەی حوكم و داوەری نەكات بەو بەرنامەیەی كە خوا دایبەزاندوە، ئائەوانە هەر ستەمكارن . بەراء دەڵێت ئەمە دەربارەی یەهود دابەزی هەتا وەكو ئەم ئایەتەش :

وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ (المائدة : ٤٧) ئەوەی حوكم و داوەری نەكات بەو بەرنامەیەی كە خوا دایبەزاندوە، جا ئا ئەوانە ناپاك و تاوانبارو لە سنوور دەرچوون. بەراء دەڵێت ئەم ئایەتانە هەمووی دەربارەی یەهود دابەزی .ئەم حەدیثە ئیمامی موسلم و أحمد و أبو داود و النسائی و إبن ماجە و الطبرانی ڕیوایەتیان كردووە .

حكم العمل عند الكفار (ئيش كردن لای كافرەكان)
كفر
وەك هەر كردەوەيەك ئەصلی لای موسڵمانان كوفر بێت ، ئەوا لای كافرەكانيش كوفرە و فەرقی نييە .
حرام
وەك هەركردەوەيەك ئەصلی لای موسڵمانان حەرام بێت ، ئەوا لە لای كافرەكانيش حەرامە و فەرقی نييە .
مباح
سەر نەكێشێت بۆ كوفر .
سەرنەكێشێت بۆ حەرام .
سەرنەكێشێت بۆ زەليلی موسڵمان .
موباحە ئەگەر سەر نەكێشێت بۆ كوفر بۆ حەرام بۆ زەليلی موسڵمان .
وەك ئيش كردن لە دووكانێكی كافر دا كەشتی حەرامی تێدا نييە
ئەو كردەوەيە كوفرە ئەگەر سەری كێشا بۆ كوفر .
ئەو كردەوەيە حەرامە ئەگەر سەری كێشا بۆ حەرام .
ئەو كردەوەيە مەكروهە ئەگەر سەری كێشا بۆ زەليلی موسڵمانان خۆيانی لێ بپارێزن .
وەك / ئيشكردن لە بينايەك وە بزانێت ئەو بينايە بۆ كەنيسە يان دامودەزگا حوكميەكانە وەك : سجن – دادگا – ئاسايش – هتد .
وەك ئيشكردن لای كافرێك كە مشروب دەفرۆشێت .
وەك ئيش كردن لای كافر خزمەت كردنی و پاكردنەوەی ماڵەكەيان يان شوێنە گشتی يەكان .

ئیش کردن لای کافرەکان ئەگەر سەر نەکێشێت بۆ ئەم سێ شتە ، بۆ کوفر (حەرام ، زەلیلی ، موسڵمانان) ئەوە ڕێگە پێدراوە و موباحە و هیچ کێشەیەکی نییە لە ڕووی شەرعەوە .

بەڵگەش حەدیثەکەی خباب بن أرت کە دەڵێت : من کرێکارێك بووم لای عاص بن وائل السهمی م وە قەرزم لای بوو ، وە ئەو بەردەوام دانەوەی قەرزەکەی دواخست هەتاوەکو پێی دەوتم : ئایا تۆ ناڵێیت الله کەت بە هەشتی وەکو بەهەشتەکانی عەدنی ئەردەنە ئامادەی کردووە ، ئەگەر گەڕاینەوە بۆ ئەو بە هەشتە و من نەچمە ناوی وە ئەگەر گەڕاینەوە بۆ ئەو بە هەشتە ئەوە پارەکەت دەدەمەوە پێت .

وە بەڵگەش بۆ ئەوەی کە ئەگەر ئیش کردن لە لای کافرەکان سەری کێشا بۆ زەلیلی موسڵمانان (مکروهە) وە نەکردنی باشترە ، ئەم حەدیثەی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) کە إمامی بخاری و مسلم ڕیوایەتیان کردووە .

(لا ينبغي المسلم أن يذل نفسة) واتە (نابێت موسڵمان خۆی زەلیل بکات) بخاری و مسلم .

وە ئەمە بەڵگەیە کە مرۆڤی موسڵمان نابێت ئیش و کارێك بکات لە لای کافرەکان کە زەلیلی تێدابێت ، وە زەلیلی پێ وە دیاربێت ئەگەر ئیش و کارێك لە لای کافرەکان زەلیلی تێدابوو ، باشترە نەیکات لەبەر حورمەتی ، لەبەر ئەوەی موسڵمان بە عیزەتە ، وە عیزەت بۆ الله و بۆ پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) و بۆ ئیماندارانە ، هەروەکو الله عزوجل لە سورەتی المنافقون دا دەفەرموویێت :

وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ (٨) واتە : ڕێز و گەورەیی تەنها بۆ الله و پیغەمبەری الله (صلی الله علیه وسلم) و بۆ باوەڕدارانە بەڵام دووڕووان نازانن .

وصل الله على محمد وعلى ال وصحبه وسلم

